

ੴ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਘਾੜਤ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ

ਸਿੱਖ ਗੁਰਦਵਾਰੇ

ਰਾਮ ਮੋਕਉ ਹਰਿ ਜਨ ਕਾਰੈ ਲਾਈਐ ॥
ਹਉ ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਸਉ ਸੰਤ ਆਗੈ
ਪਗ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈਐ ॥ ਪੰਨਾ ੮੮੧

They are satiated when fed on the name,
in the company of holy men they
sparkle in moral qualities like humility
compassion, contentment.

—Sri Guru Ram Dass Ji

ਲੇਖਕ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :—

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਤਹਿਸੀਲਪੁਰਾ, ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।
(22-6-92 ਨੂੰ ਛਪਿਆ 20,000, ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੁੱਲ ਛਪਿਆ 3,15,000)

ਭੂਮਿਕਾ

‘ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ ॥’

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਹਰਨ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :—‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗਤ ਬਿਨਾ ਦੂਜੀ ਓਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਾਈ।’

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜੋ ਲਾਭ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਖਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਹਰਿਜਨ ਕੇ ਵਡ ਭਾਗ ਵਡੇਰੇ ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਰਧਾ ਹਰਿ ਪਿਆਸ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਹਿ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਣ ਪਰਗਾਸਿ ॥

ਅਰਥਾਤ—ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਗੁਣ ਮਸਲਨ ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ, ਨਿਮਰਤਾ, ਮਿਠਾਸ, ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜ਼ਾਮਿਨ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਪਾਸ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇਕ ਮਹਾਨ ਅਮਾਨਤ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ (ਸਿੱਖ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ) ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸ਼ਬਦ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ :

ਜਿਥੇ ਜਾਇ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥
ਗੁਰਸਿਖੀ ਸੋ ਥਾਨੁ ਭਾਲਿਆ
ਲੈ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਾ ॥

ਆਪਣੀ ਵੀਹ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਾ ਵਾਹ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦਵਾਰੇ, ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਸੰਨ 1924 ਵਿਚ ਪਿਆ। ਉਸ ਮਹਾਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਿਖੇੜਵੇਂ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸੁਫਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਲਏ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਮੈਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸੰਨ 1947 ਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੱਕ 24 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਿਤਾਇਆ ਉਸ ਜੀਵਨ ਲਈ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੁੜੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜੋ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਹਵਾਂ ਇਹ ਭਾਰ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਰਾਜੇਵਾਲ ਤੋਂ ਆਪਣੀ 19 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਜਿਥੇ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰਾ ਗੁਰਦਵਾਰਾ

ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਦਾ ਵਾਹ ਪੈ ਸਕਿਆ
 ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਅਨਿਆਇ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ
 ਮੈਂ ਕਿਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਆਪਣੀ 20 ਸਾਲਾਂ ਦੀ
 ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਨਿੱਗਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਨੌਜਵਾਨ
 ਸਾਂ। ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦਇਆ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ
 ਪਿਆਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬਲ ਸੰਸਕਾਰ ਪਾਏ ਸਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰ
 ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸੀ ਮੇਰੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ
 ਬਹੁਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਾਲਣਾ
 ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਰੱਬ ਦੀ ਇਕ
 ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਤਿਕਾਰ-ਭਰੀ ਦਾਤ ਸਮਝਿਆ। ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ
 ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਖਿਆਲ ਐਸੇ
 ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ
 ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰੱਬ ਦੀ ਓਟ ਹੇਠ ਜੀਵਨ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ ਬੰਦਾ
 ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਵਿਦਿਆ
 ਦੀ ਖੋਜ, ਪ੍ਰਚਾਰ, ਬੇ-ਆਸਰੇ ਰੋਗੀਆਂ ਤੇ ਅਪਾਹਿਜਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਤੇ
 ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵਾਲੀ ਅਦੁੱਤੀ ਯੋਜਨਾ ਵਾਲੀ ਜਿਹੜੀ ਸੰਸਥਾ
 ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ
 ਸਕਿਆ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆ
 ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਭਰ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇਕਰ
 ਮੇਰਾ ਵਾਹ ਆਪਣੀ 20 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ
 ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਨਾ ਪੈਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਸੁਫਨਾ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਆਪਣੀਆਂ
 ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ
 ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਆਮ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਇਕ
 ਵੱਖਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਮਨੁੱਖਾਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਘਾੜਤ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ

ਸਿੱਖ ਗੁਰਦਵਾਰੇ

ਮੈਂ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪਿਛਲਾ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਭਰਪੂਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ-ਉਸਾਰੂ ਜੀਵਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪੱਖਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਸੰਤੋਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ਤੇ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਤੱਕ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਪਰ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਮੁੜ ਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਭਗਤ-ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਖੋਜ ਮੈਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਏਨਾ ਮਾਣ ਹੈ ਤੇ ਏਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਲਈ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਥਾਂ ਛੋਟੀ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਣਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹਾਂ। ਇਕ ਨਿਰਾਲੇ ਤੇ ਮਸਤੀ ਭਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੇ ਭਲੇ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਜੋ ਕਾਰਜ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੋਜ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਤੇ ਟਰੈਕਟਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਾਰਜ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੇਕਲੀ ਤੇ ਨਿਖੇੜਵਲੀ ਥਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਅਗਾਧਿ ਮਸਤੀ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਪਲ ਪਲ ਉਤੇ ਨਵਾਂ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਰਿਣ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਉਸ

ਰਚਨਾਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਝਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਹੋਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੇ ਉਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਨਾ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਬੰਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਭਰਪੂਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਰਾਹ ਲੱਭ ਸਕਣ ਬਲਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਭਰਪੂਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸ ਸਕਣ।

ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ 68 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਕਾਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਵੀ ਸਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਵੀ ਸਦਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੰਤੋਖ-ਜਨਕ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਬਲਕਿ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਵੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਅਗਾਂਹ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਤੋਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆਉਂਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ

ਦੇ ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੇ ਤੇ ਨਿਖੇੜਵੇਂ ਕਾਰਜ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ,
ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹੇਠਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ :—

‘ਅਕਲੀ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਵੀਐ ਅਕਲੀ ਪਾਈਐ ਮਾਨੁ ॥

ਅਕਲੀ ਪੜ੍ਹਿ ਕੈ ਬੁਝੀਐ ਅਕਲੀ ਕੀਚੈ ਦਾਨੁ ॥’

ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ ॥

‘ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਗਾਵੀਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥’

(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ)

“ਸੇਵਕ ਕਉ ਸੇਵਾ ਬਨਿ ਆਈ ॥

ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਈ ॥”

‘ਆਪੁ ਸਵਾਰਹਿ ਮੈ ਮਿਲਹਿ ਮੈ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖ ਹੋਇ ॥

ਫਰੀਦਾ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਰਹਹਿ ਸਭ ਜਗੁ ਤੇਰਾ ਹੋਇ ॥’

“ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਸੇਵ ਕਰੀਐ ॥

ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਨੁ ਧਨੁ ਆਗੈ ਧਰੀਐ ॥”

“ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸਉਪਿ ਗੁਰ ਕਉ

ਹੁਕਮਿ ਮੰਨੀਐ ਪਾਈਐ ॥”

ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਹਨ ਤੇ ਹੇਠ
ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ :—

“ਬੰਮੇ ਕੋਇ ਨ ਸਾਧੁ ਬਿਨ

ਸਾਧੁ ਨਾ ਦਿਸੈ ਜਗਿ ਵਿਚ ਕੋਆ ।”

ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦੁ ਨਾ ਗਲੀ ਹੋਵਣਾ ।

ਸਾਬਰੁ ਸਿਦਕ ਸਹੀਦੁ ਭਰਮ ਭਉ ਖੋਵਣਾ ।

ਗੋਲਾ ਮੁਲ ਖਰੀਦੁ ਕਾਰੇ ਜੋਵਣਾ ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੂਖ ਨ ਨੀਂਦ ਨ ਖਾਣਾ ਸੋਵਣਾ ।

ਪੀਹਣਿ ਹੋਇ ਜਦੀਦ ਪਾਣੀ ਢੋਵਣਾ।

ਪਖੇ ਦੀ ਤਾਗੀਦ ਪਗ ਮਲਿ ਧੋਵਣਾ।

ਸੇਵਕ ਹੋਇ ਸੰਜੀਦੁ ਨ ਹਸਣੁ ਰੋਵਣਾ।

ਦਰ ਦਰਵੇਸ ਰਸੀਦੁ ਪਿਰਮ ਰਸ ਭੋਵਣਾ।

ਚੰਦ ਮੁਮਾਰਖਿ ਈਦ ਪੁਗ ਖਲੋਵਣਾ ॥੧੮॥੧੩॥

ਮੁਰੀਦ—ਚੇਲਾ। ਸਹੀਦ—ਜੋ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਕਾਰੇ ਜੋਵਣਾ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਜੁੱਟਿਆ ਰਹਿਣਾ। ਜਦੀਦ—ਨਵਾਂ। ਸੰਜੀਦੁ—ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ। ਰਸੀਦੁ—ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ। ਪੁਗ ਖਲੋਵਣਾ—ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿਤ ਜਾਣਾ, ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਲੈਣਾ।

1. (ਆਪਾ ਭਾਵ ਤੋਂ) ਮਰ ਕੇ ਹੀ ਕੋਈ ਚੇਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।

2. ਉਹ ਸਬਰ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਹੀਦ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਭਰਮ ਭਓ ਗਵਾ ਛਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਏਥੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿਚ ਸਬਰ ਸਿਦਕ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਰਮ ਭਓ ਨਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਹਨ।

3. ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਖਰੀਦੀ ਗੁਲਾਮ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਜੁੱਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

4. ਉਹ ਨਾ ਭੁੱਖ ਦੀ, ਨਾ ਨੀਂਦ ਦੀ, ਨਾ ਸੌਣ ਦੀ ਤੇ ਨਾ ਖਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ—ਸੇਵਾ ਦੀ ਲਗਨ ਵਿਚ ਉਹ ਏਨਾ ਮਸਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਭੁੱਖ ਤੇ ਤੇਹ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਆਪਣੇ ਆਰਾਮ ਦੀ।

5. (ਸੇਵਾ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਵਿਚ ਉਹ ਤਾਜ਼ਾ ਆਟਾ ਪੀਂਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਢੋਂਦਾ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ ਉਹ ਫਿਕਰ ਨਾਲ ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

8.

6. ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪੱਖਾ ਝੱਲਦਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਧੋਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ—ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਤਾਬੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

7. ਉਹ ਗੰਭੀਰ ਸੇਵਕ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹੱਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਨਿਰਾਦਰੀ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਅੱਪੜ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਹਿਰਖ ਹੈ, ਨਾ ਸੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਨਾ ਸੁਖ ਹੈ, ਨਾ ਸਨੇਹ ਹੈ, ਨਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਕੰਚਨ (ਸੋਨਾ) ਮਿੱਟੀ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹਨ ਆਦਿਕ।

ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲੰਗਰ, ਮੁਸਾਫ਼ਿਰਖਾਨਾ, ਇਸ਼ਨਾਨਖਾਨਾ, ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀਆਂ ਅਦੁੱਤੀ ਬਰਕਤਾਂ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ (ਲੈਬੋਰੇਟਰੀ) ਦੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਉੱਚੀਆਂ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੁਗਤਾਂ ਵੀ ਸੋਚਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਅਜ ਜਿਹੜੀ ਸੰਸਥਾ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਰ ਦੇ ਪੂਰੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਸਦਕੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਬੇ-ਆਸਰੇ ਰੋਗੀਆਂ ਤੇ ਅਪਾਹਿਜਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਤੇ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਦੋ ਨਿਖੇੜਵੇਂ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਉਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ 1924 ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਪਨਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਟੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ ਤੇ ਨੌਕਰ ਸੀ, ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ :—

ਇਸਨਾਨ ਦੀਆਂ ਟੂਟੀਆਂ ਦੀ ਹਲਟੀ ਦੇ ਝੋਟੇ ਨੂੰ ਹਿੱਕਣਾ, ਝੋਟੇ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਉਣੇ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਵਾਹ ਨਾਲ ਮਾਂਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਧੋਣਾ, ਸਵਾਹ ਨਾਲ ਭਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮਾਂਜ ਕੇ, ਲਿਸ਼ਕਾ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਭਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਧੋਣਾ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਪਕਾਉਣਾ, ਲੰਗਰ ਦੇ ਤੱਪੜ ਵਿਛਾਉਣਾ, ਲੰਗਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਬੇ-ਆਸਰੇ ਅਪਾਹਿਜਾਂ ਨੂੰ ਉਡੀਕਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਜਾਣ, ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸੌਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਨੀ, ਬੇ-ਆਸਰੇ ਰੋਗੀਆਂ ਤੇ ਅਪਾਹਿਜਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਆਪ ਕਰਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਨਾ ਮਿਲਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਣ ਜਾਂ ਮਰ ਜਾਣ ਤਕ ਆਪ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਬੇਆਸਰੇ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਬੈਠਣਾ ।

ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਇਕ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮੀ ਹਿੰਦੂ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਲਿਆ । ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਅਦੁੱਤੀ ਸੰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ । ਅਜਿਹੇ ਸੰਸਕਾਰ ਮੈਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲੇ :—

1. ਹਨੂਮਾਨ ਜਤੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਪਵਿੱਤਰ ਛੱਡਾ-ਛੜਾਂਗ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਘਰ-ਘਾਟ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨਾ ਸੁਝਿਆ ।

2. ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ ਰੂਹ ਸਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ

ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਨਰਕ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਦਇਆ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਖਲੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਅਗ੍ਹਾਂ ਸਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਬੈਠੀ ਸੀ।

3. ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਭੁੱਖਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹਰ ਭੁੱਖੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਹ ਸੌਂਦੇ ਹਨ।

ਅਜਿਹੇ ਸੰਸਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਪਲਿਆ ਤੇ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਜਵਾਨੀ ਦਾ 24 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਹ ਵਿਕਾਸ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਸਰੀਰ, ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਤਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਜਿਹੇ ਮਸਲੇ ਹੋਣ ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵੀ ਹੋਣ ਤੇ ਔਖੇ ਵੀ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਭਾਰੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਇਕ ਭਾਰਾ ਅਨਿਆਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਟਲ ਗਿਆ।

ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੇਵਲ ਪੰਦਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ 85 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ (15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ—100 ਚੋਂ 15 ਹਿੱਸੇ)।

ਸਿੱਖ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਖਾਨੇ ਦੀਆਂ
 ਬਰਕਤਾਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ
 ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਥਾ
 ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਖਿੱਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵੱਲ ਲਿਆਉਣ
 ਲਈ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਖਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਕਿਸੇ
 ਜੀਵਨ ਦਾਨੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ
 ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਭਰਪੂਰ
 ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਨਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦਿਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਲੱਭਣ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ
 ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 ਗ਼ਰੀਬੀ ਤੇ ਬੇਕਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਲੰਗਰ
 ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇਸ਼
 ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਤੇ ਬੇਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਦਰਦਨਾਕ ਝਾਕੀਆਂ ਦਿਖਾ ਕੇ
 ਇਹੋ ਖਿਆਲ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ
 ਕੇਵਲ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ
 ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬ ਤੇ ਬੇਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ
 ਬਲਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁੱਝ ਗ਼ਰੀਬ ਪੂਰੇ ਤੇ ਅੱਧੇ ਬੇਕਾਰ
 ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜਿਥੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦਿਵਾਉਣ ਜਾਂ ਚੋਰੀਉਂ ਆਪ ਦੇਣ
 ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਆਰਥਿਕ
 ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਅਰਥ
 ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਉਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਰ
 ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਤੇ ਬੇਕਾਰੀ ਦੇ
 ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਚਰਚਾ ਹੋ ਸਕੇਦਾ ਸੀ। ਗੁਰ-
 ਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਦਾ ਦਸਤੂਰ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬੇਕਾਰੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਗਰੀਬ ਬੰਦੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਨੂੰ ਆਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲੰਗਰ ਦਾ ਕੋਈ ਬੇਸਮਝ ਸੇਵਾਦਾਰ ਲੰਗਰੋਂ ਬਾਹਰ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਗਰੀਬ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਪਰਖ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਸੂਰਤਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰੀਆਂ ਤੋਂ ਲੁਕਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :—

“ਦਿਨ-ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਦੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਧਣ ਫੁੱਲਣ ਦੇ ਸਬਕ ਸਿੱਖ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਹਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਸਤਾਦ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਜੋ ਉੱਤਰ ਉਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੂਹਾਨੀ ਸਿਖਸ਼ਾ ਦੇ ਅਗਲੇ ਦਰਜੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਬੇਕਾਰੀ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਥੇ

ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਥੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜਸੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਗਿਆ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚੇ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਿਥੇ ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਦਇਆ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਆਨੰਦ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਉਹ ਨਾ ਕੇਵਲ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਬਲਕਿ ਮੇਰਾ ਹਮਦਰਦ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵੀ ਬਣਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਦਿਨ-ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਬੇ-ਆਸਰੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਿਥੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਪੈਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਬਣਾਵਾਂ ਜਿਹੜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਰਵਾਏ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਗਸਾਲੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਾਂ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਅਗ੍ਰੀ-ਵਧੂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਕੁਝ

ਕੀਤਾ ਹੈ । ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੂਲੂ ਬਾਲਕ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਾਵਾਰਸੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੂਲੂ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਯਤੀਮਖਾਨੇ ਨੇ ਵੀ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਂਖੜ ਪਾ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੂਲੂ ਬਾਲਕਾਂ ਲਈ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਇਸੇ ਪਾਸੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਆਉ ਜ਼ਰਾ ਵਿਚਾਰੀਏ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤੁਕ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ :—

ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ ॥

ਜੀਅ ਦਾਨ ਵਾਲੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਵਿਉਂਤ-ਬੰਦੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਬਣਾਈ ਸੀ । ਇਸ ਵਿਉਂਤ-ਬੰਦੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਢਾਲ ਕੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚੰਦ ਵਾਂਙ ਚਮਕਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵੀਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਵਾਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ :—

ਫਰੀਦਾ ਕਾਲੀ ਜਿਨੀ ਨ ਰਾਵਿਆ ਧਉਲੀ ਰਾਵੈ ਕੋਇ ॥

ਕਰਿ ਸਾਂਈ ਸਿਉ ਪਿਰਹੜੀ ਰੰਗੁ ਨਵੋਲਾ ਹੋਇ ॥

(ਸਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ)

“ਹੇ ਫਰੀਦ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਬੁਢਾਪੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੇਰਾ ਰੰਗ ਨਵਾਂ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਰੀਰ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ।”

ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਿਨ-ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਦੇ ਹਰ ਪਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਰਹਿ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਹਰ ਪਲ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ 18 ਅਗਸਤ 1947 ਦੇ ਦਿਨ ਤਕ ਮਿਲਿਆ। ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਤੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਸਿਖਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਹਰ ਪਲ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਮੇਰਾ ਕਰਤੱਵ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਬੰਦੇ ਅੱਗੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਤੇ ਕਿਤਾਬਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ ਵੀ।

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਬੰਧ ਵੱਲ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਉਸ ਲੰਮੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :—

ਧੰਨਿ ਜੀਓ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮੈ; ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜੁੱਧ ਬਿਚਾਰੈ।
 ਦੇਹ ਅਨਿੱਤ ਨ ਨਿੱਤ ਰਹੈ ਜਸੁ-ਨਾਵ ਚੜ੍ਹੈ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਾਰੈ।
 ਧੀਰਜ-ਧਾਮ ਬਠਾਇ ਇਹੈ ਤਨ; ਬੁੱਧਿ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉਂ ਉਜੀਆਰੈ।
 ਗਿਆਨਹਿ ਕੀ ਬਢਨੀ ਮਨਹੁ ਹਾਥ ਲੈ ਕਾਤਰਤਾ ਕੂਤਵਾਰ
 ਬੁਹਾਰੈ। ੨੪੯੨ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦)

ਅਰਥ :—ਅਨਿੱਤ—ਨਾਸ਼ਵਾਨ । ਬਢਨੀ—ਬੁਹਾਰੀ, ਝਾੜੂ ।
ਕਾਂਤਰਤਾ—ਕਾਇਰਤਾ । ਕੁਤਵਾਰ—ਕੂੜਾ, ਕਰਕਟ (ਝੂਠ) ।

ਅਰਥਾਤ “ਇਸ ਜਗਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧੰਨ ਹੈ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੋਚਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ‘ਹਰੀ ਹਰੀ’ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਧਰਮ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁੱਸਾ, ਘਿਰਣਾ ਆਦਿਕ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਉਹ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) । ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ । ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹਰੀ ਜੱਸ ਦੀ ਬੇੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੀਵੇ ਨਾਲ ਜਗਮਗਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਝਾੜੂ ਮਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਕਾਇਰਤਾ ਅਤੇ ਕੂੜ ਨੂੰ ਹੂੰਝ ਕੇ ਪਰੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।”

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਰੇ ਮਨ ਐਸੋ ਕਰਿ ਸੰਨਿਆਸਾ ॥ ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ ਸਬੈ
ਕਰਿ ਸਮਝਹੁ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਤ ਕੀ ਜਟਾ, ਜੋਗ ਕੋ ਮੱਜਨੁ, ਨੇਮ ਕੇ ਨਖਨ ਬਢਾਓ ॥
ਗਯਾਨ ਗੁਰੂ ਆਤਮ ਉਪਦੇਸਹੁ, ਨਾਮ ਬਿਭੂਤ
ਲਗਾਓ ॥੧॥ ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ, ਦਯਾ
ਛਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਸਦਾ ਨਿਰਬਾਹਿਬੋ,
ਹੈਬੋ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਹੰਕਾਰ ਲੋਭ
ਹਠ, ਮੋਹ ਨ ਮਨ ਮੋ ਲਯਾਵੈ ॥ ਤਬ ਹੀ ਆਤਮ-ਤਤ ਕੋ
ਦਰਸੈ, ਪਰਮ ਪੁਰੁਖ ਕਹ ਪਾਵੈ ॥ ੩/੧

“ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰੋ—
ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਹੀ ਇਉਂ ਜੰਗਲ ਕਰਕੇ ਸਮਝੋ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ
ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਵੀ ਮਨ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਰਹੇ (ਅਰਥਾਤ ਮੌਹ
ਮਾਇਆ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਤੇ ਹੋਰ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹੇ)
ਜਤ ਕੀ ਜਟਾ ਬਣੇ, ਜੋਗ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ)
ਮਜਨ (ਇਸ਼ਨਾਨ) ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨੇਮ ਦੇ ਨਹੁੰ ਵਧਾਏ ਹੋਣ। ਹਰੀ ਦਾ
ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲੇ ਅਤੇ
ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਿਭੂਤੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜਾਏ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਖਾਣਾ
ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਸੌਣਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦਇਆ, ਖਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਸਰੀਰ
ਅੰਦਰ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ। ਸੀਲ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਇਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ (ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ) ਦੇ
ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਏ।”

ਅਕਲ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ
ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਮਹਾਨ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂ ਦੇ
ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਸਹੇੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ ਹੋਇਆ
ਹਾਂ। ਇਕ ਉਹ ਲੂਲੂ ਬਾਲਕ ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲਾਂ
ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋ ਬੰਦੇ ਸੰਨ 1934 ਵਿਚ ਗੁਰਦਵਾਰਾ
ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਸ
ਵੇਲੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸੰਭਾਲਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਲੂਲੂ ਦੇ ਡੇਰੇ
ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਨਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਅੰਗਹੀਣ ਬੰਦੇ ਨੂੰ
ਰੋਕਿਆ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਪਾਹਿਜ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਬੇ-ਆਸਰੇ
ਰੋਗੀ ਨੂੰ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੋ
ਵਾਕ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ :—

੧. ਜੋ ਜੀਅ ਆਵੇ ਸੋ ਰਾਜੀ ਜਾਵੇ ॥

੨. ਜੇ ਤੋਰੇ ਪੀਆ ਮਿਲਣ ਕਾ ਚਾਓ ॥

18,

ਹਿਆਉ ਨ ਠਾਹੇ ਕਹੀਦਾ ॥

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਲੂਲ੍ਹੇ ਦੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਬਣਾਈ ਰਖਿਆਂ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਮੈਂ ਹਰ ਬੇ-ਆਸਰੇ ਰੋਗੀ ਤੇ ਅਪਾਹਿਜ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਇਹੋ ਰਾਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ :—

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਅਨਾਥੁ ਕਾ ਨਾਥੁ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਸਭ ਉਪਰਿ ਹਾਥੁ ॥

ਅੱਜ ਤੋਂ 45 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸੰਨ 1947 ਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਰਿਫ਼ਊਜੀ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਪੁੱਜਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਲੂਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਉਤੇ ਲਿਆਇਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰਨ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਇਕ ਲਾਵਾਰਸ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਵੀ । ਇਹੋ ਦੋ ਜਣੇ ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਖੱਟੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਆਇਆ ਸਾਂ । ਜਿਹੜਾ 24 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬਿਤਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬਿਤਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮੈਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਨਾ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ । ਕੇਵਲ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਪੰਜ ਆਨੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜਣ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ।

ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਿਆ ਨਹੀਂ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਲਗਨ
 ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸੋਚਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ
 ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੇਵਾਦਾਰ
 13 ਅਗਸਤ 1947 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਤਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਡੇਢ ਦੋ
 ਸਾਲ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੱਥਾਂ ਦੀ
 ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਗਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ
 ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ ਅੱਜ 40 ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਲੂਲੂ ਦੀ ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ
 ਦੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਉਤੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੇ-ਆਸਰੇ ਰੋਗੀ ਤੇ ਅਪਾਹਿਜ
 ਸਵਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ
 ਨਿੱਜੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਚੁੱਕਿਆ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਧਨੀ ਬੰਦੇ ਦੇ
 ਸਹਾਰੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹਾਰੇ । ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਜੇਕਰ
 ਮੈਂ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਧ ਵਾਲੀ ਬਗਲੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ
 ਜਿਸ ਉਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਉਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ—‘ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
 24 ਸਾਲ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ ।’

ਨੌਂ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਹਵਾਰੀ ਖਰਚ ਨਾਲ ਚੱਲਣ
 ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਮੈਂ
 ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਦਿਲ-ਤੋੜੂ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਨਿਰਾਸਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚ-
 ਕਾਰ ਭਾਰਾ ਹੌਂਸਲਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ
 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਓਟ ਉਤੇ ਹੀ :—

ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੇ ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥ ਜਹ
 ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਤਹਾ ਤਹਾ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥ ੧ ॥
 ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ
 ਸੇਵਕੁ ਤਤਕਾਲ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੈ

ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੋ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥ ਤਿਸ ਕੀ
ਸੋਇ ਸੁਣੀ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਤਿਸੁ ਨਾਨਕ ਪਰਸਣਿ
ਆਵੈ ॥ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ (ਪੰਨਾ ੪੦੩)

ਮੇਰਾ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਜ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਬੰਦੇ
ਨੂੰ ਬੋਰਡਾਂ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਤੇ ਕਿਤਾਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਦੱਸਣਾ
ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਧਰਮ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ
ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ
ਕਿਸ ਕਿਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ । ਇਸ ਕਾਰਜ
ਲਈ ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ ਖਰਚ ਢਾਈ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨੇ
ਤੇ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਾਰਜ ਉਹ ਦੋ ਫਲ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ
ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਪਜਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ
ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ
ਹੋਵੇ । ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ
ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਦਇਆ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਦਾ
ਗਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹਰ ਉਸ ਸਿੱਖ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਲੇਖੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ
ਗੱਲ ਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਗਵਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ
ਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ-
ਭਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਹਰ
ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਨਵੇਂ ਖਿਆਲ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ
ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨਵਿਆਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ।
ਸੇਵਾ-ਪੰਥੀ, ਨਿਰਮਲੇ ਤੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਉੱਚੇ ਤੇ
ਚਮਕੀਲੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੇ

ਤੇ ਉਚੇਰੇ ਸਨ ਅਕਾਲੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮਲ ਮੈਲ ਤੋਂ ਸਾਫ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਰੀਰ ਦੇ ਇਸ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਸੇਵਾ-ਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰੈਂਡ-ਕਰਾਸ (ਸੁਰਖ-ਸਲੀਬ) ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ । ਉਹ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਪਾਣੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੇ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਮਰ ਰਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦਾ ਰਹਿਮ ਵਾਲਾ ਬਾਟਾ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ । ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਮੁੱਢਲੀ ਮਲੂਮ ਪੱਟੀ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਰਾਹੀ (ਚੀਰ-ਫਾੜ ਕਰਨ) ਤੇ ਔਸ਼ਧੀ (ਦਵਾਈ) ਦੇ ਇਲਮ ਵੀ ਉਹ ਸਿੱਖਦੇ ਸਨ । ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ । ਉਹਨਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਵਿੱਦਿਆ ਫੈਲਾਣ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਹਿਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਸਤਕ :—

[A Book of Ten Masters] 'ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚੋਂ' ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਕਾਲ

ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰਾਂ ਪੁੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਕਾਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਹਾਲਤ

ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਮਕਾਲੀ ਇਤਿ-
ਹਾਸਕਾਰ ਨੂਰੁਲ-ਹੱਕ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ 'ਭੁੱਖ ਤੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ
ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਦੱਬਣ
ਸਾੜਨ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਤਨੀ ਭੈੜੀ ਹਾਲਤ
ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਆਪਣੇ
ਤਖਤ ਤੋਂ ਆਪ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। 1597 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵੀ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜੇ; ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ
ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ਦਸਵੰਧ ਦੀ
ਰਕਮ ਕਾਫੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾ-
ਇਤਾ ਪ੍ਰਚਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਸਦਾ ਬਰਤ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।
ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਤੇ ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਚੂਨੇ ਮੰਡੀ
ਵਿਚ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਡੱਬੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ
ਬਾਉਲੀ ਬਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਨ
ਬੇ-ਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਮਿਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਜਿਹ ਛੁਪਾਣ ਲਈ
ਥਾਂ ਬਣ ਗਈ। ਮੁਰਦੇ ਚੁੱਕਣ, ਸਾੜਨ ਤੇ ਦਬਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਗੁਰੂ
ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤਾ। ਲੋਕੀਂ ਵੇਖ ਕੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ
ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੀ ਧੁਨ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ।
ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਆਪ ਲਾਹੌਰ ਹੀ ਰਹੇ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ
ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਰਦ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋੜ-
ਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ। "ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ
ਦਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ"—(ਲੇਖਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ,

ਨਿਊ ਬੁੱਕ ਕੰਪਨੀ, ਮਾਈ ਹੀਰਾਂ ਗੇਟ, ਜਲੰਧਰ)

ਆਪਣੇ ਇਸ ਟੈਕਟ ਦੁਆਰਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ
ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਦਿਨ ਦੇ 24 ਘੰਟਿਆਂ 'ਚ ਘੱਟ
ਘੱਟ ਦੋ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਦੇ ਹਨ :—

1. ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਰਛਿਆ ਰਿਆਇਤ .
2. ਹੇ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦੇ ਤਾਣ, ਨਿਓਟਿਆਂ ਦੀ ਓਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ..

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ ॥
ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਛਿਕਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਇਹ
ਝੋਲੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ
ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਬਲਕਿ ਆਪ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਿਖਾਇਆ।
ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਮੇਰੇ ਛਾਪੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ ਤੇ
ਕਿਤਾਬਚਿਆਂ ਤੋਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਹਰ
ਇਕ ਧਰਮੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਛਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਗਹਿਰੀ ਲੋੜ

ਸਾਡੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ ਲੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ
ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ
ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੀਏ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੇ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਲਾਭਾਂ
ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ
ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦੀ
ਪਹਿਚਾਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ
ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ
ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਭਲਾਈ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਰੇਮੀਆਂ ਤੋਂ
ਲੈ ਕੇ ਲਿੰਕਨ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਸਾਰੂ
ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ੀਲ ਮਨੁੱਖ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ
ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ
ਨਸਲ ਵੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਸਹਿਤ ਅਰਪਣ
(ਗੋਲਾ ਮੁਲ ਖਰੀਦ) ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਅਣਗਿਣਤ ਕਰੋੜਾਂ ਗੁੰਮਨਾਮ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਚਮਕੇ ਹੋਏ ਹਨ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਰੱਬੀ ਅਗਨੀ ਜਲ ਰਹੀ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ
 ਪਰਜੁਅਲਤ ਅਤੇ ਪਰਫੁੱਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ । ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ
 ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਭਰੋਸੇ-ਭਰੀ ਐਸੀ ਕਲਪਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ
 ਆਪਣੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੌਮਲ ਅਤੇ ਜਿਧਰ ਨੂੰ ਮੌੜੇ ਮੁੜ ਜਾਣ
 ਵਾਲੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ
 ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਭਰ ਦੇਈਏ । ਮਨੋ-ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ
 ਲੰਘ ਰਹੀ ਨਸਲ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਉਤੇ ਬੜੇ
 ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ
 ਨੇ ਇਸ ਉਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਗਹੁ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ
 ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦਾ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ
 ਕਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ
 ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਰਉਪਕਾਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਹਾਨ
 ਉਚੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਹੀਣ, ਕਠੋਰ ਤੇ ਰੂਪ ਵਿਗੜੇ
 ਵਾਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਖਰਾਬ ਨਾ ਕਰੇ । ਜੇ ਮਨੋ-ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ
 ਦੱਸੇ ਇਸ ਭਾਈਚਾਰਕ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ
 ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਤੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਅਤੇ
 ਭਲਾਈ ਦਾ ਓਨਾ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਸਾਇੰਸ ਦੀਆਂ
 ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਉਤੇ । ਇਹ ਉਹ ਖਮੀਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖੀ
 ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ
 ਰੋਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਖਮੀਰ ਆਟੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ
 ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਠਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਫੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਰਮ
 ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ

ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਰਮ ਹਿਰਦਿਅ
ਵਾਲੇ ਦਇਆਵਾਨ ਬੰਦੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਪੁਸਤਕ
Social Studies & world Citizenship—L.J.F. Brimble

ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾਂ ੪

ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ
ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ ਇਸਨਾਨੁ
ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥ ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ
ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੋਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥ ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ
ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ
ਗੁਰੁ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ
ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਉਪਦੇਸ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕ ਧੂੜਿ
ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ
ਜਪਾਵੈ ॥ ੨ ॥ (ਪੰਨਾ ੩੦੫)

ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਨਿੱਤ ਕਰਨੀ

ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਲਕੇ ਉਠ ਕਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਰੁ ਨ੍ਰਾਵੰਦਾ ।
ਗੁਰੁ ਕੈ ਬਚਨ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਕਰੰਦਾ ।
ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਕੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਣੰਦਾ ।
ਸੰਕਾ ਮਨਹੁ ਮਿਟਾਇਕੈ, ਗੁਰੁ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੰਦਾ ।
ਕਿਰਤ ਵਿਰਤ ਕਰਿ ਧਰਮ ਦੀ ਲੈ ਪਰਸਾਦ ਆਣਿ ਵਰਤੰਦਾ ।
ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੇ ਦੇਇ ਕਰਿ ਪਿਛੋਂ ਬਚਿਆ ਆਪੁ ਖਵੰਦਾ ।
ਕਲੀਕਾਲ ਪਰਗਾਸ ਕਰਿ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਸੰਦਾ ।
ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਚਲੰਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ੪੦ ॥

[ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ]

ਗੁਰਮੁਖ (ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ, ਸਰੋਮਣੀ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਲਈ ਇਕ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਚਲਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਪੁੱਜ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਵੀ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ :—

ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਸਰੋਵਰਾਂ (ਅਥਵਾ ਖੂਹਾਂ-ਤਲਾਬਾਂ) ਪੁਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ (ਜਪੁ ਜੀ, ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿਕ ਬਾਣੀਆਂ) ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੀ 'ਸੁਰਤ' (ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ (ਸੰਗਤਾਂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾ ਕੇ ਪੁਸ਼ਾਦੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਪਹਿਲਾਂ) ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ (ਸੰਗਤਾਂ) ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ (ਛਕਾ ਕੇ) ਬਚੇ ਵਿਚੋਂ ਫਿਰ ਆਪ ਛਕਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਐਸੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲਾ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ (ਗੁਰੂ) ਨੇ ਇਹ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਸਭ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਚਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕਰਤੱਵ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਤਦੋਂ ਸਫਲ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ 100 ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ 15 ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ 85 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ

ਸੁੱਤੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ

ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ

ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਐਸੇ ਬੰਦੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਮਾਇਆ ਹੁਤੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਬੇਗਰਜ਼ ਸੇਵਕ ਲੱਭਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਐਸੇ ਸੇਵਕ ਆਪ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਜਦ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਸ ਪਿਆ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਇਕ ਸੱਚੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ 'ਸਿੱਖੀ-ਲਹਿਰ' ਜਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ। ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਖਿਆ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣਗੇ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜ ਕੇ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰੇ ਗਉਰੇ ਬਣਨਗੇ। ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਅਗੇਕੋਈ ਥੁੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ 'ਸਿੱਖੀ-ਲਹਿਰ' ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰਨ ਦਾ ਮੋਢੀ ਬਣਨਾ ਹੈ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜ ਕੇ

ਅਤਿ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ
ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੈਲ ਧੋ ਦੇਵੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮੈਲ
ਧੋਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। —ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦਿਤੇ ਵਾਕ “ਗੁਰਸਿਖ
ਭਲਕੇ ਉਠ ਕਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਰੁ ਨ੍ਹਾਵੇਦਾ” ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾਂ
ਜੀਵਨ ਦੇ ਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਦਾ ਭੇਦ ਛੁਪਿਆ
ਪਿਆ ਹੈ। —ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ

ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ‘ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ
ਬਾਰਕ’ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਮਾਨਵ ਜਾਤੀ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੇ
ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ‘ਸੰਗਤ ਪੰਗਤ’ ਦੀ ਏਕਤਾ।
ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਏਕਤਾ ਦੀ ਤਾਲੀਮ
ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਸੇ ਹੀ ਰੰਗ
ਵਿਚ ਰੰਗ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਲਿਜਾਈ ਗਈ ਸੀ
ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਨੇਮ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ
ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਰਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਵੇ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ
ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੇ। ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ
ਵੀ ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਸੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ
ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚਾੜ੍ਹੀ ਸੀ।
ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਜੇ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਰਲ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ
ਤਾਂ ਭਾਈਚਾਰਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਏਕਤਾ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ
ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹੋ ਕਾਰਨ
ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਪੂਰਨੇ
ਪੈ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਏਕਤਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਇਕ
ਲਹਿਰ ਹੀ ਚੱਲ ਪਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ

ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਮਹਲ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਦਿਉਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:—

“ਬਲਵੰਡ ਖੀਵੀ ਨੇਕ ਜਨ ਜਿਸੁ ਬਹੁਤੀ ਛਾਉ ਪਤਾਲੀ ॥

ਲੰਗਰਿ ਦਉਲਤਿ ਵੰਡੀਐ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੀਰਿ ਘਿਆਲੀ॥”

ਅਰਥਾਤ—“ਖੀਵੀ ਜੀ ਵਰਗੀ ਉੱਤਮ ਸੇਵਕਾ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਛਾਉਂ ਸਿਖ-ਜਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਦੁੱਧ ਤੇ ਘਿਓ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੀ ਖੀਰ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।”

‘ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ’ ਤਾਂ ਹੀ ਹਰੀ ਭਰੀ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ‘ਗਰੀਬ ਦਾ ਮੂੰਹ’ ਭਰਦੀ ਹੋਵੇ।

ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਵਰਗੀਆਂ ਵਿਦਵਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਉਦਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਪਰਖਣ ਤੁਰੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸੇਵਾ ਪੂਰੀ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਰੇਠ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਏ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦਾ ਬੜੇ ਨਿੱਘ ਨਾਲ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਬੜੀ ਉੱਤਮ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਪੂਜਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ

ਕਾ ਲੰਗਰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। "ਗਰੀਬ ਦਾ ਮੂੰਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ" ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਪੁਰਸ਼ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਬੜੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਸਤੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਝਾੜੂ ਦੇਣਾ, ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣੇ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਉਪ-ਜਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਉਦਮ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਪਰਖ

ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਸਮਾਜਿਕ ਫਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਵਧੇਰੇ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ, ਧਰਮ ਦੀ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਇਕ ਹੀ ਪਰਖ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਜਗਤ ਕਾਫੀ ਸਮਝ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਵਰਤੀਣ-ਯੋਗ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵੱਲ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖੋ ਤੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਖੱਧਰ ਉਚੇਰਾ ਚੁੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਜਗਤ ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਹੋ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਜਿਹੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਚਲ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ? ਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨਿਕਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ? ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਦੀ ਤਾਬੇਦਾਰੀ ਤੇ ਇਥੱਲੇ ਇਸੇ ਦੀ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਤਾਬੇਦਾਰੀ ਕਬੂਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾ ਜਾਂ ਦੇਸ਼-ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਹੋਵੇਗੀ? ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਨਜ਼ਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ

ਮਸਲੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਪਰਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਘਰ (ਲੇਬਾਰੇਟਰੀ) ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸ਼ਕਤੀ-ਸ਼ਾਲੀ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕਨ ਲੇਖਕ—ਡੀ. ਜੇ. ਫਲੇਮਿੰਗ ਦੀ ਪੁਸਤਕ,
 "ਸੁਜੈਸ਼ਨਜ਼ ਫਾਰ ਸੋਸ਼ਲ ਹੈਲਪਫੁਲਨੈੱਸ" ਵਿਚੋਂ

RELIGIONS

Tested By Their Social Fruitage

More and more the test of a religion which the modern world will regard as adequate is its applicability to the solution of the social problems of one's country. Look frankly at your religion. See whether it is raising the level of your country. See whether it works; whether it produces the results you know should come. If a man yield, absolutely to it and to it alone to what social service or patriotism will he be inspired? Young men in India, are facing as never before the facts of their country. If they wish to test the truth of their religion by the laboratory method, let them see to what extent their religion empowers and inspires them to grapple with the hard problems of their country, and solve them as they know they should be solved.

—From the Book "Suggestions for Social Helpfulness" by Rev D. J. Fleming, Published by G. A. Natesan & Co. Madras.